

MTA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET
1068 Budapest, Benczúr u. 33.
1399 Budapest Pf.: 701/518
TEL.: 351-0413, 321-4830; FAX: 322-9297
E-mail: linginst@nytud.hu
Honlap: www.nytud.hu

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK
TUDOMÁNYOS BESZÁMOLÓJA A 2004. ÉVRŐL

I. Az intézet fő feladatai a beszámolási évben

a) Nyelvtudományi alapkutatások végzése

- *A mai magyar nyelv leírása és nyelvtanelméleti kutatások*
- *A magyar nyelv történetének kutatása*
- *Élőnyelvi kutatások*
- *Finnugrisztikai, uralisztikai vizsgálatok*
- *Fonetikai kutatások*
- *Neurolingvisztikai és pszicholingvisztikai kutatások*
- *Cigánynyelvi kutatások*
- *Orientalisztikai kutatások*

b) Innovációk, fejlesztések végzése

- *Korpusznyelvészeti kutatások*
- *Lexikográfiai kutatások, az Akadémiai nagyszótár készítése*
- *A kutatónyelvész-utánpótlás nevelése*
- *Országos nyelvészeti tudományos és információs központ működtetése*

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási eredmények

a) Nyelvtudományi alapkutatások

A magyar nyelv leírása és nyelvtanelméleti kutatások

- A magyar leíró nyelvtani projektum keretében folytatódott a SLIP/SLIM (*Structured Lexicon in Phonology / Morphology*) projektum, a magyar toldalékolási rendszer analógiás viszonyairól 2 publikáció, a magyar hangtan köréből pedig 1 cikk jelent meg.
- Sikeresen lezárult a hároméves *Az eseményszerkezet és az operátorszerkezet összefüggése a magyar mondat felépítésében* című OTKA-pályázat, valamint az Utrechti Egyetemmel közös, *Nyelvtanelméleti eszközök* című OTKA-pályázat is.
- A mód, igeidő és modalitás kölcsönhatásáról és morfoszintaxisáról, a kvantorok és kérdőkifejezések szerkezeti és jelentéstani kérdéseiről 7 publikáció jelent meg (ebből 4 külföldi kiadványban). A mondatnyi opcionálisról külföldön publikáltak tanulmányt.
- Elkészült a modalitásról szóló könyv kézírata, az aspektus szemantikájáról szóló könyv első fejezete, és a magyar kontrasztív topikokkal foglalkozó monográfia. Nyolc publikáció jelent meg itthon és külföldön szemantikai kérdésekről
- Elkészült az anyanyelvi nevelés új tantervének az első változata, és az 5-12. évfolyam számára az integrált tanterv nyelvi nevelési része a Sulinova Kht.-vel együttműködésben.

A magyar nyelv történetének leírása

- *A magyar nyelv történeti nyelvtana középmagyar kori kötetéhez (16–18. század) az alábbi műhelytanulmányok készültek el: A felkiáltó mondatok; A mondat makroszerkezete: a heterogén szerkezetű többszörösen összetett mondatok; A határozottság és a mondat szórendje; Az alany és az állítmány egyeztetése a 18. században; A tárgyias igei szerkezetek; A határozószói alaptagú szerkezetek és sajátos határozói csoportok 16–18. század; Az alanyi, a tárgyi és a minőségjelzői mellékmondatok.* Folyamatos a korábban elkészült fejezetek kiegészítése újabb gyűjtött anyaggal.
- A középkori kéziratok kritikai szövegkiadása keretében a *Keszthelyi Kódex* bevezető tanulmányából elkészültek az alábbi fejezetek: *A kódex leírása; A kódex története.* Elkészült az *Érsekújvári Kódex* bevezető tanulmányának nyers kézírata.

Élőnyelvi kutatások

- *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú* projektum keretében elkészült 21 interjúban a DBASE fájlok Foxpro fájlal alakítása (egységesítése). Elkészült 40 *BUSZI-2* interjú társalgási moduljai transzkriptjének megformázása, vagyis a txt fájlok html fájlkká konvertálása.
- Elkészült 10 *BUSZI-2* interjú hangfájlokká bontása, azaz 2861 szerkesztett hangfájl. Elkészült a *BUSZI-3* és *BUSZI-4* digitalizált állományának katalogizálása.
- Elvégezték a *BUSZI-2* adatellenőrzését, a kódolás véglegesítésének előkészítését, valamint a társalgási modulok transzkriptjeinek megformázását és a társalgási modulok lejegyzését tartalmazó html-fájlokhoz a megfelelő hangfájlok hozzárendelését. Folyik a hibalehetőségek kiszűrése és a helyreállítás.
- *A nyelvi másság dimenziói: A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című NKFP projektumban a nyelvcsere és a kétnyelvűség megvalósulási formáit nyolc magyarországi kisebbségi közösségben (beás, horvát, német, romani, román, szerb, szlovák, siket) vizsgálták azonos elméleti és módszertani keretben. Az intézet munkatársainak koordinálásával a szóban forgó közösségek számos kutatója és terepmunkása vett részt a vizsgálatban. Átfogó elemzések készültek a magyarországi román közösségben zajló, nyelvcsereben végződő nyelvi változásokról, a román nyelv revitalizációs lehetőségeiről, a magyarországi siket közösség nyelvi-társadalmi helyzetéről, a siket gyerekek kétnyelvű iskolai oktatásának lehetőségeiről. Kvantitatív és kvalitatív elemzések készültek a kétegyházi román, a pomázi szerb, valamint a mezőtúri (romani) kutatás anyagából. A kutatás záró tanulmányának első változata elkészült.
- A magyarországi siketek nyelvhasználatára vonatkozó kutatásban az adatfelvétel folytatódott a Hallássérültek Budapesti Tanintézetében.
- Elkészült a *Sociolinguistica* évkönyv számára a 2004. évi magyar bibliográfia.
- Megírtak a *Lexicon Grammaticorum: Who's Who in the History of World Linguistics 2.* kiadása számára 21 magyar nyelvészről szóló cikket. Elkészült az *Encyclopedia of Language and Linguistics 2.* kiadása számára a *Hungary: Language Situation* című cikk.
- Befejezték az *-e* és az *is* szórendjéről szóló tanulmányt, a magyar nyelv francia jövevényszavainak hangtani elemzéséről tanulmány készült, és áttekintést készítettek el a nyelvi és beszédbeli rendellenességek megközelítéseiről a nyelvtudomány történetében.
- Folytatódtak a diszlexia prevenciójával kapcsolatos kutatások.
- A kodifikált nyelvhasználati formákra vonatkozó attitűdök vizsgálata során lezárult a kérdőíves terepmunka, megkezdődött a kérdőívhez kapcsolódó interjúk készítése. A nyelvművelés megújításának kidolgozásához vitaindító előadások készültek (ld. még a konferenciánknál), stilisztikai, szövegtipológiai, névtani és szaknyelvi kutatásokat végeztek.

Finnugrisztikai kutatások

- Az *Uráli Etimológiai Archívum* munkálataiban elkészült az *Uráli etimológiai adatbázis* CD-változata és folytatódott az *Uráli etimológiai archívum* anyagának kiegészítése. Elkészült a nganaszan és a votják morfológiai elemző rendszer, és közreműködtek a cseremisiz és a nyenyec elemző kifejlesztésében. Létrehozták a színjai osztják értelmező szótár kódolható változatát, és folytatódott a szurguti osztják folklórszövegek lejegyzése. Az ugor és obi-ugor kutatásokban előkészületek történtek egy új magyar hangtörténet kidolgozása lehetőségeinek feltárására, megtörtént az obi-ugor szótagtörténeti munka kiadásának előkészítése, lezárult az obi-ugor kori lexikális innovációk feldolgozása egy értekezés formájában, és elkezdődtek a Schmidt-hagyatékkal kapcsolatos munkálatok. A permi alapnyelvről szóló monográfia kiadásra való előkészítése befejeződött és folytatódott a finnugor összetett szavak feltárását célzó kutatás. A szamojédológiai kutatásokban megkezdődött a nganaszan grammatika kibővített, angol nyelvű változatának előkészítése, lezárult a nganaszan fonológiai leírása és folytatódott a nganaszan tulajdonságfogalmak lexikai kategorizációjának leírása. A lappológiai kutatásokban megkezdődtek egy új északi lapp kresztomátia előkészítő munkálatai.

- A *Budapesti Uralisztikai Műhely* III. konferencia anyaga idegen nyelvű változatának első részét publikálták az *Acta Linguistica Hungarica* 51. évfolyamában. A második rész publikációja és a magyar nyelvű szövegek kiadása folyamatban van.

Fonetikai kutatások

- A fonetikai kutatások a spontán beszéd koartikulációs folyamataival foglalkoztak. Megtörtént az elméleti alapvetés (a fonetikai és a fonológiai koartikuláció elkülönítése), és folytak kísérletes akusztikai-fonetikai vizsgálatok a laringális résmássalhangzók, a nazálisok, a mássalhangzó–mássalhangzó-kapcsolatok, valamint a semleges magánhangzó funkcióinak tekintetében. Fontosabb eredmények: a kontextusfüggő laringális réshangok idő-, frekvencia- és intenzitás szerkezetének definiálása, a /h/-realizációk fonetikai eltéréseinek magyarázata, a zöngésedés tempófüggőségének igazolása, a semleges magánhangzó tízféle funkciójának és ezek akusztikai-fonetikai vetületének meghatározása. Megjelent az első magyar nyelvű megakadásjelenség-korpusz, kategorizálva, a szándékolt közlés feltüntetésével (5000 tétellel). A kutatások eredményeit interneten is hozzáférhetővé tettük, lásd a **III.** pontban.
- Befejeződött az *Időszerkezeti elemek a magyar beszédben* című könyv írása.
- Kiemelkedőnek tartjuk a *Fonetika, a beszéd tudománya* című kötet megjelenését.

Neurolingvisztikai és pszicholingvisztikai kutatások

- Agrammatikus afáziás vizsgálati személyektől nyert adatokat értelmeztek. A generatív nyelvelmélet univerzális nyelvtan modelljének elvei közül háromnak az afáziabeli korlátozódását mutatták ki: ezek a gazdaságosságra, a tematikus szerepek kiosztására és az egyeztetésre vonatkozó nyelvtani elvek. Az eredményekről 3 elfogadott publikáció készült.
- Az agrammatikus mondatmegértésben bizonyították az igevonzatok tematikus hierarchiájának és a topik-predikátum struktúrájának a hatását. Az agykéreg nyelvi ingerek által kiváltott, bioelektromos potenciálját mérő új kísérleteket végeztek; kimutatták, hogy a magyar mondatok különböző szórendjeiben a nyelvtani egyeztető műveletek eltérő időzítettességgel és eltérő lokalizációjú agyi aktivációs mintázatokkal állnak megfelelésben.
- Az afáziás tévesztéseknek, az ép beszédbeli nyelvbtlásoknak, az időskori tévesztéseknek és az autista beszédnek az elemzésével kimutatták, hogy a fonológiai szegmentumokat érintő korlátozottságok környezetfüggő és környezetfüggetlen típusokra oszlanak. Bizonyították, hogy az utóbbiak kizárólag afáziás közlésekben fordulnak elő.
- A specifikus nyelvi zavarként (SLI) leírt nyelvfejlődési tünetegyüttes feltérképezéséhez tesztrendszer készítését és kipróbálását kezdték meg.

Cigánynyelvi vizsgálatok, kétnyelvűségi kutatások

- Elkészült a beás leíró nyelvtan *Alsó nyelvi szintek (Hangtan és Alaktan)* című első kötete, és elindult a következő kötet (*Szerkezet típusok*) előkészítése.
- Háromnyelvű erdélyi roma etnikai alcsoportban végzett antropológiai nyelvészeti terepmunka eredményeit elemezték. Kimutatták, hogy a nyilvános helyzetekben a társadalmi státuszrelációkról való egyezkedés az udvariasság és tiszteletiség specifikus nyelvi stratégiáin keresztül zajlik. Romani nyelvi korpuszt hoztak létre, amely alapot ad a nyelvleírás számára.
- A *Cigány nyelvek, cigány közösségek: a romani és beás nyelvek komplex nyelvészeti vizsgálata* című OKTK projektum keretében feldolgozták a nyelvcsere és a nyelvi revitalizációra, valamint a cigány nyelvekre vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalmat.
- Elkészítették a *nyelvcsere és a nyelvi revitalizáció bibliográfiáját*. Vázolták egy lehetséges nyelvmegtartás/nyelvcsere tipológiát. Az eredményeket a *Nyelvmegtartás vagy nyelvcsere? – A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* című tanulmányban összegezték.

Orientalisztikai kutatások

- Az afroázsiai nyelvészeti kutatások keretében intézeti munkatárs szerkesztette a Werner Vycichlnnek szentelt emlékkötetet a Brill (Leiden) jelentetett meg. Publikálták az *Angas-Sura* nyelvek összehasonlító szótárát a D. Reimer Kiadónál. Megjelent a krétai török kádi-regiszterek filológiai kiadása és történelmi értékelése. A turkológiai kutatások közül kiemelendő az óanatoliai török (óoszmánli) nyelv (14–15. század) vizsgálata; ennek keretében két jelentős szövegkiadás: a *Ferec bad es-sidde* valamint a *Tezkeretü'l-Evliya* 3. része megjelenés előtt állnak. A nemzetközi turkológia kurrens bibliográfiája, a *Turkologischer Anzeiger* 27. kötetének készítése folytatódott (a 26. kötet 2005-ben jelenik meg). Folytatódtak az óegyiptomi szótár 3. kötetének munkálatai.

b) Innovációk, fejlesztések végzése

Korpusznyelvészeti kutatások

- Az intézet közreműködésével elkészült a 1,2 millió szót tartalmazó magyar mondattani adatbázis, az ún. *Szeged-korpusz* 2. változata (IKTA projekt). Az ITEM pályázat keretében nemzetközi együttműködéssel létrehoztak egy olyan dokumentumosztályozó rendszert, amely magyar nyelvű szövegeket az EU-ban meghonosított EUROVOC fogalmi hierarchia kategóriái szerint osztályozza. Elkészült az INTEX nyelvelemző rendszer magyar változata, amellyel a szélesebb szakmai közönség magyar szövegeket elemezhet. A rendszer a <http://corpus.nytud.hu/INTEX> webhelyen elérhető.
- Az INLEX projektum keretében kifejlesztették az *Értelmező Kéziszótár* új, számítógéppel értelmezhető változatát. Komplex tananyag készült egy irodalmi korpusz, ragozási szótár és gyakorisági lista felhasználásával a SULINET számára (ITP-11 projekt). A *Magyar Nemzeti Szövegtár* alkorpusza, a *Kárpátmedencei Magyar Korpusz* 7,3 millió szóval gyarapodott.
- Befejeződött a *Ragozási szótár* új, részletező változatának adatbázisba építése.

Lexikográfiai kutatások. Akadémiai nagyszótár

- Befejeződött az *A* betűs szócikkek megírása, jelentősen előrehaladt a szócikkek szerkesztése, a *B* betűs anyagnak pedig 70%-a munkában van a szócikkíróknál, a szerkesztőnél, illetve a lektoroknál. 70%-ban elkészült a szótár *B* betűs címszavainak listája.
- Megtörtént a szótár szaknyelvi lektorálásának megszervezése: 40 szakterületen a 45-50 szakmailag elismert lektor kiválasztása, felkészítése, és a lektorálás feltételeinek biztosítása.
- A szótár bibliográfiai-filológiai apparátusának kiadásra előkészítése és a korpuszfrissítés ellenőrzése utolsó szakaszukba jutottak. Digitalizálják az archivális cédulaanyagot.
- Informatikai fejlesztésként megújult a szócikkírói környezet (WordPerfect program helyett XMetaL Author). A korábbi szócikkeket új formára konvertálták.
- Az *Új Magyar Tájszótár* 5. kötetének (Sz–Zs) anyagából kb. 5500 szócikk szerkesztése történt meg. Ezzel a kötet szerkesztési munkája befejeződött.

Részvétel a kutatónyelvész utánpótlásképzésben: az MTA–ELTE Elméleti nyelvészet szakcsoport működtetése

- Az MTA–ELTE Elméleti nyelvészet szakon 2004-ben 47 diák tanult, a doktori programon pedig 24 hallgató, két sikeres PhD-védés és három sikeres házi védés is volt.

III. Hazai kapcsolatok és pályázatok

Pályázatok:

- 2004-ben sikeresen zárultak le a következő projektumok: *Az eseményszerkezet és az operátorszerkezet összefüggése a magyar mondat felépítésében* (T 40 705. sz. Tudományos Iskola OTKA-pályázat); *A mentális nyelvtan nyelvészeti, pszichofiziológiai és kísérletes neuropszichológiai vizsgálata* (NKFP 5/054 sz.); *Az Érsekújvári Kódex* kritikai szöveg-

kiadása (Kulturális örökségünk nyelvi letéteményesei: NKFP 5/142.); *Cigány nyelvek, cigány közösségek: a romani és beás nyelvek komplex nyelvészeti vizsgálata* (OKTK 0216/2003); *A nyelvi másság dimenziói: A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* (NKFP 5/126/2001).

- Folyamatosan végezték a *Strukturális magyar nyelvtan 4. A szótár szerkezete* c. OTKA projektum, valamint a *Komplex uráli nyelvészeti adatbázis* (NKFP 2001/3/153) munkálatait.
- Az intézet munkatársai vezetésével számos új pályázati projektum indult meg. Új Tudományos Iskola OTKA-pályázat (TS 049873) kezdődött el: *Az adverbiumok mondattani és jelentéstani kérdései*. Megkezdtek az *Analógiás modellek a nyelvészetben* című OTKA pályázat munkálatait. Az IHM-MTA pályázat keretében *A magyar történeti szövegtár korszerűsítése* projektum munkálatai indultak meg. Fonetikai témájú, újonnan elnyert OTKA-pályázatok: *A magyar beszédben előforduló mássalhangzó-kapcsolódások rezgésképének és akusztikai szerkezetének kutatása, rendszerezett leírása, és az Eltérő fonetikai és fonológiai feldolgozási folyamatok az anyanyelv-elsajátításban* című projektumok.
- A nyelvtechnológiai fejlesztésekhez három új NKFP, és egy GVOP projekt kezdődött meg. A legjelentősebb ezek közül a *Magyar Egységes Ontológia*, a magyar-angol gépi fordítórendszer kifejlesztésére irányuló munka és a *Természeteshez közeli ember-gép kapcsolat megvalósítása információs rendszerekben* című projektum.
- A NKÖM támogatásával elkezdődött az intézet hangarchívumának korszerű adathordozókra történő archiválása és megoldották az anyag lekérdezhetőségét.
- Az Akadémiai nagyszótár munkálatait – az intézet költségvetési forrásain kívül – az OTKA, OKTK és NKFP pályázatok támogatták. Együttműködtek az ELTE BTK TKI-vel.

Együttműködés a hazai társadalomtudományi kutatóintézetekkel és más kutatóhelyekkel

- Együttműködtek az MTA Filozófiai Intézetével a virtuális enciklopédia készítése során, az MTA Pszichológiai Kutatóintézetével *A mentális nyelvtan* című NKFP projektumban, az MTA Nemzeti és Kisebbségkutató Intézetével pedig *A nyelvi másság dimenziói* c. NKFP projektum kereteiben. Előkészítették az MTA Néprajzi Intézetével a Hangarchívum kutatását.
- Széleskörű együttműködést folytattak az egyes NKFP projektumok kereteiben az ELTE BTK és az SZTE BTK Angol Tanszékével, az SZTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszékével, a PPKE Finnugor Tanszékével, a Morphologic Kft-vel, a BME Média Oktatási és Kutatási Központtal, a BME Távközlési és Médiainformaticai Tanszékkel, a T-Mobile Hungary Rt.-vel és az AITIA Rt.-vel. A Processorg Software 82 Kft-vel, mint fővállalkozóval közösen indultak a Fővárosi Levéltár által kiírt gyűjteménykezelő szoftverre vonatkozó tenderen, melyen előírás a nyelvérzékeny keresés.
- A munkatársak közreműködtek a társintézmények által koordinált projektumokban, így a BME GTK Média Oktató és Kutató Központ vezette *Szószablya – nyílt morfológiai elemző projektumban* (ITEM 2002, Matáv, Axelero), a *Hunglish – statisztikai gépi fordító projektumban* (ITEM 2003), az MTA SZTAKI-val a *Nyelvbányász* projektumban (NKFP), az Alkalmazott Logikai Laboratóriummal a *Szemantikai keresés a sürgősségi betegellátásban* c. IKTA-projektben.
- Hazai kutatóintézetek és egyetemek neves kutatói tartottak előadásokat az intézetben. Így: Agyagási Klára (Debreceni Tudományegyetem) Bojtár Endre (MTA Irodalomtudományi Intézet), Domonkos György (PPKE, Romanisztika Tanszék), Hámori József (MTA – Semmelweis Orvostudományi Egyetem), Horányi Özséb (BME, GTK), Juhász Dezső (ELTE BTK), Máta Mária (ELTE BTK), Szabó Miklós (Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar), Vámos Tibor (MTA SZTAKI).
- Az intézet szervezésében tudományos szeminárium sorozat indult meg filozófusok, nyelvészek és jogászok részvételével a jogelmélet és a nyelvtanelmélet kapcsolatairól.

Országos nyelvészeti tudományos és információs központ kialakítása

- Az intézet 2004-ben is sikerrel hirdette meg a *Hajdú Péter Vendégkutatói Ösztöndíjat*, felsőoktatásban dolgozó nyelvészek számára. Az Akadémiai Kiadóval együttműködve az intézet sikeres pályázatot hirdetett a megvédett doktori disszertációk kiadására.
- Működött a *Nyelvészinfo* elektronikus levelező rendszer, amely az aktuális tudományos eseményekről, pályázatokról és más tudományos információkat továbbított.
- A Magyar Tudomány Napja alkalmából 2004. november 16-án *Nyelvi struktúrák és az agy – neurolingvisztikai kutatások* címmel tudományos ülészakot tartottak. Az előadók között volt: Csépe Valéria (MTA Pszichológiai Kutatóintézete), Szirmai Imre (SOTE Neurológiai Klinika igazgatója) az SzTE és az intézet kutatói.
- Továbbfejlesztették *A magyar kísérleti beszédkutatás története* című állandó kiállítást.
- Az Intézet honlapjára 2004-ben mintegy 400 új link került fel. A honlapra való belépések száma az év során 180 877 volt. A látogatások száma folyamatosan nőtt; novemberben és decemberben már meghaladta a havi 20 000-et.
- A *Fonetika* honlap magyar és angol nyelven tartalmaz interaktívan működő adatbázisokat, hangarchívumot, oktatási anyagokat, konferenciáismertetőt, előadásvázlatokat, új kiadványok ismertetését. 2004. december 1. óta 626 látogatója volt.
- A Nyelvészeti tanszék új, *Neuroinfo* oldalai a magyar és angol nyelvű neurolingvisztikai publikációkat, és a neurolingvisztikai tesztek eredményeit teszi elérhetővé.
- A könyvtár 2004-es gyarapodáslistája a www.nytud.hu honlapon található. Újdonság: Imre Samu (1917–1990) és Réger Zita (1944–2001) munkásságának bevitele az elektronikus katalógusba. Továbbfejlesztették az elektronikus szolgáltatásokat (katalógus, időszaki kiadványok, nyelvész arcképcsarnok). Az online letöltések száma az év során 5705 volt.

Közönségszolgálat

- A munkatársak 2025 esetben telefonon, 496 esetben levélben, 57 alkalommal elektronikus úton válaszoltak a nyelvhasználati kérdésekre. Nyelvi szakvéleményt készítettek a Belügyminisztérium Anyakönyvi Osztálya, valamint önkormányzatok felkérésére.

Szerkesztőségek

- Az intézetben található a *Nyelvtudományi Közlemények*, az *Acta Linguistica Hungarica* és a *Finnugor Világ* szerkesztősége.

Az intézet által rendezett konferenciák és szakmai találkozók

- Az intézet társrendezőként (az Utrechti Egyetemmel közösen) megrendezte a *Tools in Linguistic Theory* című konferenciát. A konferencián 13 előadás hangzott el; a meghívott előadók között szerepelt többek között Noam Chomsky professzor is.
- 2004. augusztus 29–31. között az MTA Székházában *A magyar nyelv kutatása* címmel a Nyelvtudományi Intézet rendezésében lezajlott a VII. Nemzetközi Magyar Nyelvtudományi Kongresszus, amelyen 144 előadás hangzott el.
- Az NKFP 05/51. sz. *A mentális nyelvtan nyelvészeti, pszichofiziológiai és kísérletes neuropszichológiai vizsgálata* című projektum eredményeinek bemutatására megrendezték a II. Nyelvpatológiai Fórumot (2004. április 22.)
- A *Nyelvi másság dimenziói* c. projektumban végzett kutatás eredményeit bemutató két konferenciát szerveztek társadalomkutatók, kisebbségi szakemberek és döntéshozók számára.
- A munkatársak társrendezőként bekapcsolódtak a határon túli magyar kisebbség nyelvművelő és nyelvtervezési problémáinak a megoldásába, melyet előmozdított az *I. Alkalmazott Nyelvészeti Műhelytalálkozó* (Palást, Szlovákia, 2004. szeptember 30–október 3.).

- Megszervezték az *International Workshop in Phonetics Dedicated to the Memory of Farkas Kempelen* című szakmai találkozót és a Grazi Egyetemmel közös szerkesztésben elkészült a műhelymegbeszélés válogatott előadásainak kötete.
- Nemzetközi műhelymegbeszélést szerveztek az intézetben a kínai nyelvészet körében *Syntactic categories and their interpretation in Chinese* címmel.

Szakértői munkák

- Elkészült a nyelvi kisebbségi (beás, horvát, német, romani, román, szerb, szlovák, siket) oktatási programoknak, modelleknek az adatbázisa, valamint megtörtént egy stratégiai segédanyag első tartalmi változatának kidolgozása.
- Folytatódott az együttműködés a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattal a *Beszélő személy felismerése a beszéde alapján* témában.
- Az intézet egy munkatársa az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium felkérésére a jelnyelvhasználat jogi szabályozását célzó törvény előkészítéséhez állított össze anyagot *Jelnyelvi kommunikációs akadálymentesítési projekt* munkacímmel.

Részvétel a felsőoktatásban

- Az MTA–ELTE Elméleti Nyelvészet egyetemi szak működtetése mellett (lásd: **II.b.** pont) az intézet munkatársai a következő intézményeknél vesznek részt a felsőoktatásban: az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszéke, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Fonetikai Tanszéke, Kínai Tanszéke, Sinológia doktori programja, az SzTE BTK Finnugor Tanszéke, Angol–Amerikai Intézete, a Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke, a PPKE BTK Német Tanszéke, Általános Nyelvészet Tanszéke, Magyar Nyelvészeti Tanszéke. Hét munkatárs lát el tanszékvezetői funkciókat, nyolc munkatárs egyetemi tanár, két kutató doktori iskolát, négy kutató doktori programot vezet.

Tudományos közélet

- Intézeti munkatárs az Uráli Munkabizottság elnöke, egy másik intézeti kutató pedig a Nyelvészeti szakzsűri elnöke az OTKÁ-ban.
- Intézeti kutatók munkásságát kitüntetésekkel ismerték el, az egyik munkatárs megkapta a *Magyar Köztársaság tiszti keresztjét*, egy másik kutató pedig a *Magyar Alkalmazott Nyelvészek Egyesülete Brassai Díját* nyerte el. Az intézet két fiatal munkatársa elnyerte a *Finnugor Díj Vértess Edit Emlékére*, illetve a *Nyelvtudományi Társaság Fokos-díja* elismerést.
- Szavazás eredményeként két munkatársat doktorképviselővé választottak, majd egyiküket az MTA Elnökségi tagjává. Ezt követően az MTA Vezetői Kollégiumának lett tagja.
- Intézeti munkatárs volt a szakmai irányítója a *Magyar Tudományosság Külföldön* MTA Elnöki Bizottság által rendezett *Megmaradás, korszerű felsőoktatás, tannyelv-választás* c. konferenciának.

IV. Nemzetközi kapcsolatok és nemzetközi felsőoktatás

- Az intézet által szervezett tudományos rendezvényeken a következő neves külföldi és hazai előadók tartottak előadást: Noam Chomsky (MIT) és Julius Moravcsik (Stanford University), Fónagy Iván (Sorbonne, Paris), Max Silberstein (Université de Franche-Comté), Robert Vago (Queens College, CUNY), Szabolcsi Anna (New York University).
- 2004-ben befejeződött az Utrechti Egyetemmel közös OTKA-pályázat (N38735, *Az interfész gazdaságossága: a Nyelvelmélet eszközei*). A projektum keretében nemzetközi konferenciát szerveztek, számos neves külföldi előadóval, köztük Noam Chomskyval.
- A CNRS-MTA együttműködés keretében lexikológiai kutatásokat folytatnak az Université de Paris 13 egyetemmel. A magyar–francia Tét együttműködés (BALATON

program, 6278/2004) keretében *A mondat információs szerkezete* című kutatásban együttműködtek az Université de Paris 3 és 7 egyetemmel.

- Fonológiai kutatási csereprogramot folytattak a Tromsøi Egyetemmel (Norvégia).
- OTKA projektum keretében közös hangtani kutatásokat végeztek a Bécsi Egyetem Általános Nyelvészeti Tanszékével.
- Folytatódott az együttműködés a Koblenzi Egyetem (Németország) Számítógépes Nyelvészeti Tanszékével.
- Az Orosz Tudományos Akadémiával kötött megállapodás keretében létrejött a moszkvai Nyelvtudományi Intézettel való együttműködés az északi szamojéd kutatásokra vonatkozóan.
- Előkészítették az együttműködést az Izsevszki Állami Egyetem, a hanti-manszjizszi Jugria Egyetem és az intézet között a közös udmurt, illetőleg obi-ugor kutatásokra.
- Egy munkatársunk tagja volt a Finnugor Világkongresszuson részt vevő küldöttségnek.
- Konzultációkat folytattak a kolozsvári Nyelvtudományi Intézettel a készülő román–magyar igei szótár anyagáról.
- Az Európai Bizottság Isprai Kutatóközpontjának nyelvtechnológiai munkacsoportjával együttműködésben készítették el az automatikus dokumentosztályozó rendszert.
- Új kapcsolatot építettek ki a Cross-Linguistic Evaluation Forum (CLEF) európai szakmai egyesülettel. Ennek keretében elkészült a *Magyar Hírlap* 2002-es évfolyama 12 milliós szóállományának XML alapú nyelvi feldolgozása, mely az európai kutatók rendelkezésére áll.
- Az Oxfordi Egyetem Számítóközpontjával együttműködésben folyik a *British National Corpus*hoz használt lekérdező rendszer honosított, magyar nyelvre átültetett változatának a készítése. Bekapcsolódtak az INTEX nyelvészeti fejlesztőközösség munkájába is.
- Előkészítették a *COMPLEX 2005* nemzetközi számítógépes nyelvészeti konferenciát.
- Részt vettek a nemzetközi turkológiai és afroázsiai nyelvészeti kutatásokban.

Ösztöndíjak elnyerése

- Az intézet egyik munkatársa elnyerte a 2004. évi Humboldt Alapítvány kutatási ösztöndíját, a berlini Zentrum für Allgemeine Sprachwissenschaft intézetben dolgozott.
- Egy másik intézeti kutató a MÖB ösztöndíjasaként a University College (London) Antropológiai Tanszékén volt vendégkutató.
- Az intézet egy munkatársa az Erasmus Középtávú Oktatói Mobilitás keretében vendég-tanárként dolgozott a Groningeni Állami Egyetem (Hollandia) Finnugor Tanszékén.
- Az intézet több vezető munkatársa tartott kurzust az Utrechti Egyetem Nyelvészeti Intézetében, illetve oktatott a Bécsi Egyetemen.

Nemzetközi tudományos közélet

- Egy munkatárs az EU ESFRI kutatási infrastruktúra megújítása munkabizottságának tagja. Az intézet egy kutatója a Nemzetközi Fonetikai Társaság főtítkára. Az intézet munkatársát választották az EACL (*Európai Kínai Nyelvészeti Társaság*) alelnökekévé. Az intézet munkatársa a *Journal of Sociolinguistics*, a *Language Policy* és a *Porta Linguarum* (Spanyolország) szerkesztő bizottságának tagja. Nemzetközi tanácsadó testület tagjaként segítette a *EURO-MOSAIC III: Presence of Regional and Minority Language Groups in the European Union's new acceding countries* című kutatást. Az intézet esperantóval foglalkozó munkatársa tagja az *Internacia Ligo de Esperanto-Istruistoj* társaságnak. Egy másik munkatárs tagja a *Multilingualism and Linguistic Diversity* könyvsorozat nemzetközi tanácsadó testületének.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk

Bartha Csilla: Constructing different ethnic identities: Symbolic values, linguistic ideologies and language maintenance in a Hungarian American immigrant community (New Brunswick, NJ). In: Pereiro, C. C., Suárez, A. M. és Rodríguez-Yáñez, X. szerk.,

- Comunidades e individuos bilingües: Actas di I Simposio Internacional sobre o Bilingüismo.* Servicio de Publicacións da Universidade de Vigo. 2004. 21-33.
- Bartos Huba: Verbal complexes and morphosyntactic merger. In: É. Kiss K. és H. van Riemsdijk (szerk.), *Verb clusters – A study of Hungarian, German and Dutch* (John Benjamins, Amsterdam & Philadelphia, 2004), 395–415.
- Bánréti Zoltán: A nyelv és az agy. In Kenesei István (szerk.): *A nyelv és a nyelvek* (új, bővített kiadás). Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004. 210–231.
- Brody, Michael: „Roll up” structures and morphological words. In: É. Kiss Katalin – Henk van Riemsdijk (szerk.): *Verb clusters. A study of Hungarian, German and Dutch.* John Benjamins, Amsterdam, 2004. 147–171.
- É. Kiss Katalin** – Henk van Riemsdijk (szerk.): *Verb clusters. A study of Hungarian, German and Dutch.* John Benjamins, Amsterdam. 2004. 512 p
- É. Kiss Katalin: Parallel strategies of verbal complex formation in Hungarian and West-Germanic? In: É. Kiss Katalin–Henk van Riemsdijk (szerk.): *Verb clusters. A study of Hungarian, German and Dutch.* John Benjamins, Amsterdam. 2004. 335-358.
- Fóti M – Hazai, Gy. (szerk.), *Ierodikeio Irakleio. Tritos kodikas (1669/73-1750/67).* Irakleio 2003. (átnyúlt 2004-re). 41+635 p.
- Gósy Mária: *Fonetika, a beszéd tudománya.* Osiris, Budapest, 2004. 350 p.
- Gósy Mária: Co-occurrences and frequency of disfluencies in Hungarian spontaneous speech. *Govor XX*, 2003, 79-97. (megj. 2004)
- Gyuris Beáta: Two types of contrastive topics? In Anita Steube (ed.) *Information Structure: Theoretical and Empirical Aspects.* De Gruyter, Berlin, 2004. 75–96.
- Haader Lea: Mondattörténet: Az összetett mondat. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet.* Osiris, Budapest, 2003. [2004.] 260–267, 500–560, 677–690, 771–775, 840–846.
- Horváth László: Szó szerkezet-történet. In: Kiss Jenő–Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet.* Osiris, Budapest, 2003.[2004] 234–250,430–482,663–673,757–769,831–837.
- Kassai Ilona: Nyelvi és beszédbeli rendellenességek a nyelvtudomány történetében. *Nyelvtudományi Közlemények* 101: 91–123. (2004 évf.)
- Kenesei István (szerk.): *A nyelv és a nyelvek* (új, bővített kiadás). Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004. 281 p.
- Kiefer Ferenc (szerk.): *Igék, főnevek, melléknevek.* Tinta Kiadó, Budapest, 2003. (megj.:2004)
- Kiss Lajos: *Szófejtés, szótárírás és nyelvtudomány-történet.* (Gerstner Károly és Kiss Gábor szerk.) Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XXVII, Tinta Kiadó, Budapest, 2004.
- Laczkó Krisztina–**Mártonfi Attila**: *Helyesírás. A Magyar Nyelv Kézikönyvtára I.*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
- Lukács Ágnes–Pléh Csaba–Racsmány Mihály: Language in Hungarian children with Williams syndrome. In: Susanne Bartke and Julia Siegmüller (szerk.) *Williams Syndrome across Languages.* Amsterdam, 2004. John Benjamins. 187–220.
- Oravecz Csaba–Varasdi Károly–Nagy Viktor: Többszavas kifejezések számítógépes kezelése. In Alexin Z., Csendes D. (szerk.) *Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia 2004*, SZTE, Szeged, 2004. 141-154 o.
- Orsós Anna: *Magyar-Beás Szótár.* Dávid Oktatói és Kiadói Bt., Budapest, 2004. 140 p
- Rebrus Péter–Törkenczy Miklós: Uniformity and Contrast in the Hungarian Verbal Paradigm In: Laura J. Downing, T. A. Hall, Renate Raffelsiefen (szerk.) *Paradigms in Phonological Theory.* Oxford University Press, 2004.
- Surányi Balázs: Differential Quantifier Scope: Q-Raising versus Q-Feature Checking. In: Olivier Bonami and Patricia Cabredo Hofherr (szerk.) *Empirical Issues in Syntax and Semantics* 5. (2004.) 215–240.

- Szalai Andrea: A romani nyelv változatai Magyarországon. In: Deszpot Gabriella és Diósi Ágnes (szerk.): *Fejéről a talpára. Ismeretek a cigányságról, a cigánységért*. Fővárosi TEGYESZ and ÖNKONET, Budapest, 2004. 67-78.
- Takács, Gábor (szerk.): *Egyptian and Semito-Hamitic (Afro-Asiatic) Studies in Memoriam Werner Vycichl*. E.J. Brill, Leiden, 2004., XI+571 p.
- Takács, Gábor: *Comparative Dictionary of the Angas-Sura Languages*. Dietrich Reimer Verlag, Berlin, 2004, XLI+443 p.

VI. A kutatóhely tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az igazgató neve: Kenesei István

Intézeti átlagléltszám: 117

ebből kutató: 90

Publikációk

Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma³: 244

Könyv:

Monográfia ⁴ :	magyarul: 2	idegen nyelven: 2
Szerkesztett kötet:	magyarul: 7	idegen nyelven: 5
egyéb egységes tartalmú könyv ⁶ :	magyarul: 21	idegen nyelven: 1

Tanulmány, cikk⁷:

Hazai tudományos folyóiratban	magyarul: 65	idegen nyelven: 7
Idegen nyelven külföldi folyóiratban:	18	
Tanulmánykötetben	magyarul: 89	idegen nyelven: 23

Részvétel a tudományos életben:

Tudományos előadások száma összesen: 175

ebből nemzetközi rendezvényen: 92

Tudományos rendezvény szervezése összesen: 13

ebből nemzetközi: 7

Szakértői tevékenység:

egyéni szaklektori vélemény összesen: 132

ebből külföldön: 55

opponensi tevékenység összesen: 29

ebből külföldön:

Részvétel tudományos testületben:

elnöki tisztség betöltése összesen: 4

ebből külföldön: 2

tagság összesen: 52

ebből külföldön: 18

Tudományos fokozat megszerzése⁸:

PhD: 3

MTA doktora: 1

Felsőoktatásban végzett tevékenység:

Felsőfokú oktatási tevékenységet végző munkatársak száma⁹: 48

Ebből doktori iskolában oktatók száma: 24

Doktori iskolát vezetők száma: 2

Előadás kurzusok száma¹⁰: 131

Gyakorlati kurzusok száma: 151

Pályázati adatok:

OTKA-témák száma: 11	A támogatás összege:	24 550 M Ft
OKTK-témák száma: 2	A támogatás összege:	3 600 M Ft
NKFP-pályázat témáinak száma: 10	A támogatás összege:	89 460 M Ft
Egyéb ¹¹ pályázati témák száma: 6	A támogatás összege:	14 476 M Ft
Nemzetközi pályázatok száma:	A támogatás összege:	M Ft

A Nyelvtudományi Intézet 2005. évi fő kutatási céljai

Nyelvtudományi alapkutatások végzése

A magyar nyelv leírása és nyelvtanelméleti kutatások

- A fonológiai morfológiai kutatások területén: folytatódik az alaktan graduális jelenségeinek vizsgálata, a fonotaktika és a fonetikai/percepció jelenségek kapcsolatának kutatása, valamint új analógia-alapú elmélet kidolgozása. Megkezdődnek a nyelvi tanulórendszer kialakításának munkálatai az NKFP *Nyelvbányász* projektuma keretében, valamint a *Fonológia és a morfológia analógia-alapú formális megközelítése* című kutatás az OTKA projektum keretében.
- A mondattani kutatások során megkezdik *Az adverbiumok mondattani és jelentéstani kérdései* című OTKA projektum munkálatait. Folytatódik a mondattani opcionális minimalista grammatika modellben való vizsgálata a magyar nyelvben.
- A szemantikai kutatások középpontjában a magyar mondatok információs szerkezetének (amely a prozódia és a szintaktikai szerkezet révén válik megfigyelhetővé) a jelentés - interpretációra, különösen a hatókörre gyakorolt hatása fog állni. Az ige utáni szórendi pozíciókban található kvantoroknak a prozódiai szerkezet által meghatározott hatókörének kutatása.
- Elkészítik *A magyar nyelv kézikönyve* második, kibővített, új kiadásának a kéziratát.

A magyar nyelv történetének leírása

- A középmagyar kor történeti nyelvtana munkálatainak keretében az alábbi műhelytanulmányok elkészítése és megvitatása: A felszólító mondatok. A tagolatlan mondatok. A mondat szórendje és aktuális tagolása 17. század. Az állítmány szerkezete és szófaja. A minőségjelzői szerkezetek I. A faktitív és kauzatív igék kötött határozós szerkezetei. A *Keszthelyi Kódex* bevezető tanulmányának elkészítése. Az *Érsekújvári Kódex* nyomdakész kéziratának lezárása.

Élőnyelvi kutatások

- A *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú* anyagából 8 interjú kerül „feldarabolásra”. Ennek során egy interjú hanganyagát a benne található társalgási modulok, illetőleg tesztfeladatok szerint kisebb hangfájlokra bontják; egy interjút – a társalgási modulok számától függően – 280 fájlra. „Ellenőr-CD”-k összeállítása: az ellenőrizendő adatokhoz, valamint a társalgási modulok lejegyzését tartalmazó html-fájlokhoz a megfelelő hangfájlok hozzárendelése a BUSZI-2 négy interjújában. Az ellenőrzött adatok bevitele az eredeti adatfájlokba BUSZI-2 5 interjújában.
- A *nyelvcseré longitúdinalis vizsgálata* című projektum eredményeit könyvkézirat formájában foglalják össze. A *nyelvi másság dimenziói* című kutatásban a terepmunka-adatok statisztikai feldolgozása és újabb záró tanulmányok megírása a cél..
- A *mondat információtartalma / La structure informationnelle de la phrase* címmel, a L'Harmattan Kiadónál megjelentetendő kétnyelvű tanulmánykötet írnak meg..
- A *nyelvelsajátítás* kóros vonulatának ismeretét kibővítő könyvet írnak a diszlexia prevencióval kapcsolatos, országos méretű kutatás eredményei alapján.
- A magyarországi siketek nyelvhasználatának leírására kérdőíveket készítenek és teszteket vesznek fel 12 siket tanulóval.
- A *Sociolinguistica* évkönyv számára összeállítják a 2004-es magyarországi, illetőleg a magyar nyelvvel kapcsolatos szociolingvisztikai bibliográfiát.

- Leírják a mai magyar nyelv(használat) változási tendenciáit a hangtan és a jelentés-
pragmatika terén: így a nyilvános nyelvhasználat kulcsszavainak pragmatikai-
szemantikai változásait. Folytatódik a terepmunka a kodifikált nyelvi formákhoz
kapcsolódó nyelvi attitűd kutatásában. Stilisztikai, szövegtani és névtani vizsgálatokat
végeznek.

Finnugrisztikai kutatások

- A *Komplex uráli nyelvészeti adatbázis* munkálataiban elvégzik a kutatás lezárását, a
zárójelentés elkészítését; a megfelelő eredmények elektronikus hordozón való
közzétételét.
- Ugor, obi-ugor és permi vizsgálatok területein feltérképezik az obi-ugor lexikális
innovációk lehetséges földrajzi összefüggéseit más (vagyis nem obi-ugor kori)
szóanyagban. Az *obi-ugor kori szókincs* című munka etimológiai részét kiegészítik a
Mogutajev-szótár anyagával.
- A szociolingvisztikai kutatások keretében: az anyagi támogatás függvényében részt
vesznek a színjai hanti lektor és az ELTE BTK Finnugor tanszéke által szervezett
expedícióban, amely bekapcsolódik egy fiataloknak szervezett, északi osztják kötődést
erősítő (reetnizáló) tábor munkájába. Kérdőíves szociolingvisztikai felmérést fognak
készíteni.
- A latin betűs átírással a 19–20. században lejegyzett szövegeket kiadják a színjai hantit
beszélő közösségek számára. Az obi-ugor szótagtörténeti monográfia idegen nyelvű
kéziratát készítik el. A Schmidt Éva-hagyatékot rendezik. A permi etimológiai adatbázis
munkálatait megkezdik. Munkácsi Bernát kéziratos votják szógyűjtését számítógépes
adatbázisban dolgozzák fel. Egy votják nyelvjárási atlasz munkálatait indítják meg,
nemzetközi együttműködés kereteiben.
- Szamojédológiai kutatások: nemzetközi együttműködésben északi szamojéd kutatások
koncepciójának a kidolgozása.
- Elkészítik a nganaszan grammatika nyelvtörténeti fejezetét. és a könyv nyers kéziratát.
Előkészítik a nganaszan fonológia kiadását, egy enyec fonológiai leírást és a szamojéd
etimológiai adatbázis munkálatait.
- Folytatódik a magyar történeti fonológiai kutatások részletes koncepciójának kialakítása.

Fonetikai kutatások

- A spontán beszéd koartikulációs folyamatai témakörben a hiátushelyzet fonetikai
megoldásainak vizsgálatát mondatkorpuszon, illetve spontán beszédanyagon tervezik. A
kutatás első ízben vizsgálja a magánhangzó–magánhangzó kapcsolatok koartikulációjának
következtében létrejövő akusztikai szerkezetet. A mássalhangzó–mássalhangzó kapcsolatok
akusztikai szerkezetének elemzése folytatódik; a terv további 800 beszédegység
hangfelvételének elkészítése. Ezt követi az összes hangfelvétel (2400 elem) digitalizálása,
tisztítása, annotálása, szegmentálása; illetőleg hangspektrogramokon az elemzések
megkezdése. A mássalhangzók találkozásának alternatív ejtését mondatkorpuszon és spontán
beszédben, több adatközlő közreműködésével elemzik. Az akusztikai-fonetikai megközelítés
induló, új kutatás. A koartikuláció két további kutatási iránya a mássalhangzó–magánhangzó
(ill. VC) kapcsolódásokkal foglalkozik. Az intervokális helyzetű, hátul képzett réshangok
zöngésedését ún. laboratóriumi és spontán beszédben vizsgálják; e kísérletek a magyar
fonetika egyik alapvető, de máig vitás kérdését fogja tisztázni. A magánhangzók
nazalitásának elemzése, percepció tesztek eredményeinek felhasználásával tovább
folytatódik.
- Az önmonitorozás folyamatának elemzése új kutatási téma. A cél az ötezer tételből
álló „nyelvbötlés-korpusz” adatainak nyelvészeti-fonetikai feldolgozása. Kísérletsorozatban

történik a beszédprodukción és a beszédészlelés összefüggéseinek fonetikai és pszicholingvisztikai tanulmányozása.

- Új kutatási téma a felolvasási stílusok prozódiai szerkezetének vizsgálata. A munka a hírolvasás intra- és inter-individuális prozódiai sajátosságainak vizsgálatával indul. A kutatáshoz a médiából felvett anyagok és hangstúdióban rögzített felvételek szolgálnak alapul. A cél olyan modell akusztikai-fonetikai kereteinek meghatározása, amely jól definiálja a hírolvasási stílust.
- Egypetűjű ikerpárok spontán beszédének elemzése és összehasonlítása: a cél annak feltérképezése, hogy milyen mértékűek az egyezések a szuprasegmentumok közül az alaphangmagasság, a beszédtempó, a szünettartás, illetve a megakadásjelenségek száma és típusai tekintetében.

Neurolingvisztikai és pszicholingvisztikai kutatások

- Agrammatikus afáziásoktól nyert, magyar nyelvi adatokat értelmeznek az univerzális nyelvten modelljében. Olyan elméletet fognak megalapozni, mely szerint az anyanyelvi beszélő által elsajátított specifikus nyelvten afáziás sérülései tükrözik az adott nyelvre parametrizálódott univerzális elvek korlátozódását. Ekkor az afáziás nyelvi korlátozottságban keletkező nyelvi hibák az univerzális nyelvten egy-egy adott nyelv esetében parametrizálódott elveinek korlátozódásából adódnak.
- A mondatmegértés magyar adatokon leírt, sajátos mintázatairól nemzetközi tanulmánykötet számára készítenek kéziratot.
- A mondatbeli személy/szám/időjegy egyeztetési folyamatokat kísérletes (kiváltott agypotenciál) módszerekkel fogják vizsgálni. A tesztanyag lehetővé fogja tenni annak kutatását, hogy az egyeztetésben résztvevő nyelvi egységek mondatbeli távolsága és annak változásai miképpen befolyásolják az afáziás vizsgálati személyek grammatikalitási döntéseit, a nyelvteni helyesség megítélését.
- További tesztek dolgoznak ki a specifikus nyelvi zavar vizsgálatára az ígékötőmozgatás és a névmások értelmezésében. Pszicholingvisztikai nézőpontból elemzik az analógiát mint nyelvi szervező elvet, különösen a morfológiai jelenségekben betöltött szerepének mentális realitását.
- A fonológiai szekvenciaszervezési stratégiák további kutatása a nyelvi devianciában: a környezetfüggő műveletek feltárása az eltérő típusú nyelvi devianciákban.
- Nemzetközi együttműködés kialakításának előkészítése folytatódik a nyelvpatológia és afáziakutatás terén.

Cigánynyelvi kutatások

- A beás leíró nyelvten mondattani részének megírásához szükséges korpuszvizsgálatok elvégzése.
- **Antropológiai nyelvészeti és pragmatikai kutatások: a konverzációs rutinok a romani politikai diskurzusban és a használatukra vonatkozó metapragmatikai ideológia vizsgálata. A dialektusokon belüli nyelvi alrendszerekhez társuló különbségekkel kapcsolatos nyelvi ideológia és annak az etnikai identitás konstrukciójában betöltött szerepének kutatása.**

Orientalisztikai kutatások

- Folytatják a tibetisztikai kutatásokat. Egy új könyvsorozat indítanak: ez az *Orientalia* sorozat lesz a Corvina Kiadónál (Buzurg ibn Sahriar: *India csudálatosságai* című könyvének és a *Corpus Hermeticum* egy kötetének kiadásával kezdik). Az egyiptomi nyelvészet területén: az óegyiptomi etimológiai szótár harmadik kötetét készítik el. A turkológiai kutatások területén: kiadják a *Turkologischer Anzeiger* bibliográfia 26. kötetét, Két,

irodalomtörténetileg és vallástörténetileg jelentős szöveget rendeznek sajtó alá. A ciprusi qadi regiszterek kétnyelvű kiadásának második kötetét fogják elkészíteni.

Innovációk, fejlesztések végzése

Nyelvtechnológiai és korpusznyelvészeti munkálatok

- Közreműködnek az induló magyar-angol gépi fordító, ontológiaépítő, és természetes dialógus modelláló projektekben. Folytatják az együttműködést a CLEF nemzetközi információ visszakereső verseny lebonyolításában. Elkészítik a XAIRA korpuszkezelő rendszer magyar nyelvű változatát.
- Kifejlesztik és önálló webhelyen közhasználatra elérhetővé teszik az INTEX rendszer új változatát, a NooJ rendszernek magyar modulját. A konzorciumi partnereinkkel együttműködve folytatják a magyar-angol párhuzamos korpusz építését.

Lexikográfiai kutatások, Akadémiai nagyszótár

- Elkészítik CD-ROM adatbázis formátumban az első szótári kötet kéziratát, amely az A–B címszavakat tartalmazza. Folytatódik a címszavak kiválasztása a C és Cs betűkkel. Elkészül az *Akadémiai nagyszótár* segédleteit (bibliográfiai adatbázisokat, szerzői névlistát, ragozási táblázatokat stb.) tartalmazó kötet kézirata.
- Megtörténik az elektronikus korpusz frissítése, és elkészül az új lekérdezőprogram.
- Elindulnak egy fizikai helyesírási kézikönyv és szótár munkálatai.

Az anyanyelvi nevelés fejlesztése

- Az iskolai anyanyelvi nevelés új tanterve alapján várhatóan már 2005. szeptemberében 140 iskolában megkezdődik a kísérleti oktatás az 5., 7. és 9. évfolyamban.

Az Intézet mint tudományos és információs központ

- Továbbfejlesztik az intézet internetes portálját és a *NyelvésInfo* levelezőlistát és újabb szolgáltatásokat vezetnek be. Meg kívánják hirdetni 2005-ben is a *Hajdú Péter Vendégkutatói Ösztöndíjat*, továbbá – az Akadémiai Kiadóval együttműködésben – a megvédett nyelvész PhD disszertációk kiadására vonatkozó pályázatot. Folytatják a kutatási együttműködést az MTA Filozófiai, Néprajzi, Pszichológiai, Nemzeti Etnikai és Kisebbségkutató Intézetével, valamint a bölcsészkarok nyelvészeti tanszékeivel. Tovább működik az MTA-ELTE kihelyezett Elméleti nyelvészet szakcsoport és Elméleti nyelvészet doktori program. A szaknyelvek problémáival foglalkozó internetes fórumot hoznak létre.

Közönségszolgálat

Széleskörű szakértői tevékenységet folytatnak, nyelvi tanácsadást, véleményezést adnak. A közönségszolgálati kérdéseket számítógépes adatbázisban dolgozzák fel és a válaszokat az interneten elérhetővé teszik. Az adatbázist folyamatosan frissítik.

Tervezett konferenciák:

Az intézet a következő konferenciákat fogja megszervezni: A magyar nyelv szerkezetéről szóló 7. nemzetközi konferencia (*7th International Conference on the Structure of Hungarian*), a *COMPLEX 2005* nemzetközi számítógépes nyelvészeti konferencia, a *Beszédkutatás 2005*, *Az Obi-ugor nyelv és kultúra az ezredfordulón* című konferenciák. Előkészítik a *Budapesti Uralisztikai Műhely (BUM) IV.* szakmai találkozót és az *Uráli fonológiai konferenciát*. Országos nyelvművelő konferenciát fognak szervezni a

nyelvművelés és a felsőoktatás közös problémáiról.